

Jaroslav Žiak

„Hrdinovia“ 2008 – 2011

Schopnosť média fotografie archívovať a hodnotiť významné osobnosti (spoločenské udalosti) cez filter subjektívnych postojov a názorov autorov – fotografov, poukazuje na takmer úplnú otvorenosť a demokratizáciu v interpretácii obrazu v rámci umenia, ktoré si samo stanovuje svoje estetické, morálne resp. interpretačné rámce a hranice. Táto možnosť vizuálnej archivácie vyjadruje (reprezentuje) schopnosť fotografie cez dokumentačný princíp rekonštruovať znaky a príčiny spoločenských a historických javov, ktoré sa k danému výtvarnému dielu (portretovanej osobnosti) môžu vzťahovať.

Teoretici umenia a odborná obec ich predstavujú ako tzv. „kognitívny štýl“ dávať do súvislostí skupinu udalostí (diel, ľudí). Hovorí sa o „percepčných schopnostiach“ (perceptual skills) média fotografie, ktoré skúma historické a mentálne podmienky danej kultúry (oblasti) a tak spoločne tvorí schopnosť videnia kultúrnych kontextov, ktoré nazývame tzv. „dobovým okom“ (period eye).

Jaroslav Žiak predstavuje dlhodobý koncept s názvom „Hrdinovia“ – sériu aranžovaných portrétov priamych účastníkov nacistického a protifašistického odboja (letci,

partizáni, vojaci čsl. armády, účastníci zahraničného odboja, väzni v koncentračných táboroch...). Autor sám hovorí: „Projekt Hrdinovia je cyklus, v ktorom zaznamenávam priamych účastníkov 2. svetovej vojny. Domáci i zahraničný odboj, väzňov koncentračných táborov i politických väzňov. Portréty vznikajú na oslavách SNP, pri výročiach oslobodenia miest, obcí, koncentračných táborov a spomienkových akciách na Slovensku i v zahraničí. Doteraz som nafotografoval 369 priamych účastníkov 2. svetovej vojny, ktorí boli zaznamenaní na 58 pietnych akciách v 5 európskych štátoch. Slovensko, Česko, Poľsko, Nemecko a Rakúsko.“

V súvislosti so súčasnou uvoľnenou interpretačnou orientáciou uvažuje Jaroslav Žiak vo fotografickom projekte „Hrdinovia“ nielen o tzv. „novej optickej hygiene“, pričom analyzuje a posúva význam témy Slovenského národného povstania a odboja do nových kultúrno-historických kontextov porevolučného stavu v Slovenskej republike a regióne Európy. Autor priznáva projektu status rozpracovanosti z dôvodu výskumu a objavovania stále nových „hrdinov“ a nových prostredí.

Problém a odkaz SNP, jeho politická interpretácia a výrazná polarizácia v slovenskej spoločnosti nie je primárnym zámerom projektu. Žiakovi ide o reálny portrét človeka, ktorý nekalkuloval so slovom hrdina, ale osobným rozhodnutím bez falošného pátosu a nánosov kultúrnej politiky a propagandy komunistického režimu v historickom okamihu naplnil obsah tohto slova.

„Hrdinovia“ balansujú medzi improvizovaným a inscenovaným dokumentom, ktorý sociologickým prístupom a poetikou jednoduchého (indexového) záznamu, pripomína známy koncept portrétov „Ľudia 20. storočia“ od významného autora nemeckej sociálnej fotografie Augusta Sander¹. Jaroslav Žiak podobne ako Sander, využíva komparatívnu analytickú metódu, ktorá je blízka prístupom kultúrnej antropológie. Tak ako Sanderove aj Žiakove portréty zbavujú fotografovaných prehnanej idealizácie. Na rozdiel od Sander¹, ktorý aranžuje portréty s dôrazom na ich sociálnu úlohu v prostredí pre nich typickom, Žiak pripúšťa popri prísnej dokumentárnej rovine, varianty aj divadelného posunu reality – komunikácie od nechceného, spontánneho, ale aj odmietavého vývoja situácií k vážnosti obsahov.

Nebráni sa ironizácii, nečakanej hry na hrdinov, grotesknosti oslavných podujatí a určitej regionálnej úrovni vyjadrenia kultúrnosti.

Autor mapuje samostatné osoby, nevyhýba sa dvojiciam, trojiciam, rovnako skupinovému portrétu. Osoby sú aranžované dominantne na stred záberu. Hlavný motív komparuje s reálnym prostredím oficiálnych osláv, na námestiach, cintorínoch, vo väzeniach, pamätníkoch, alebo v zákulisí tribún, ktoré synteticky prepája s pozadím scény.

Dômyselne využíva mobilné pozadie, ktoré separuje hlavného aktéra od ostatných hrdinov a prozaického pozadia. Žiak využíva tento posun na vyčlenenie a obnaženie hlavného hrdinu, ktorý sa díva priamo do očí divákovi.

1. Projekt „Ľudia 20. storočia“ začal August Sander (1876 – 1964) realizovať v roku 1911. Veľkú časť portrétov použil v knihe s názvom „Tváre doby“ (1929). Kniha obsahovala 600 portrétov. Po nástupe Adolfa Hitlera k moci sa stala v Nemecku nežiadanou a bola následne zničená. Dôvodom bola skutočnosť, že zobrazovaní ľudia nezodpovedali konceptu nemeckého národa ako výlučne nordickej rasy.

Toto priame gesto pohľadu pôsobí ako historický skener (Brassai hovorí, že pokiaľ sa portrétovaný nedíva do objektívu, nemôžeme uvažovať o portréte), preniká do spodných vrstiev a metaforicky zvýrazňuje „ľudskú nahotu“ zostarnutých hrdinov. V mnohých prípadoch fyzická zostarnutosť, opotrebovanosť spolu s typickými rekvizitami procesu starnutia a imobility (barle, paličky, zdravotné vozíky a pod.) nepotrebujú posilňovať „reprezentatívnosť“ slávnostnej chvíle. Hrdinovia pôsobia dôstojne a čestne spoločne so všetkým a všetkými. Často v útrpnom geste, neistote pred objektívom sa vzdávajú mýtu vysnívaných, hrdých a neporaziteľných hrdinov. Na fotografiách Jaroslava Žiaka vnímame skôr identifikáciu portrétovaného so svojím osobným príbehom a skrytými tajomstvami. Človek „hrdina“ sa mení na ikonu, archetyp a historicky už nepatrí len sebe, ale národu a dejinám.

Humanistický dokument nevyhnutne predpokladá osobný prístup v komunikácii fotografujúceho s fotografovaným. Metaforicky je to z obidvoch strán spájanie a prapájanie „vnútorných svetov“ – dvoch subjektov (skupín), pričom každá zo strán je motivovaná rozdielnou objednávkou, predstavou a plánom.

Tento komunikačný kanál je spájaný často s „perverznosťou“ voči portrétovanému (Susan Sontag), ale aj s premýšľaním o neopakovateľnosti príbehu (Henri Cartier Bresson), kedy význam a zmysel vizuálneho záznamu nie je pochopený jednoznačne a jeho hodnota sa mení nie len podľa využitia diela, ale jeho hodnotou je trvanie v čase.

Jaroslav Žiak hovorí o svojom prístupe: „V projekte Hrdinovia sa nestaviam do pozície hodnotiaceho historika. Bádanie, analyzovanie a hľadanie objektívnych skutočností či postojov, nebolo cieľom projektu. Cieľom bolo poukazať na človeka nesúceho v sebe silný odkaz. Túžba po slobode s obetovaním vlastného života je hodnotou a mementom, ktoré musia varovať pred násilím a intoleranciou voči človeku.“

Jozef Sedlák

Andrej Štefaník, Dukla,
Poľsko, 3.10. 2011

Bohumil Porges, Terezín,
Česko, 15.5. 2011

Edita Ernst Drori, Banská Bystrica,
Slovensko, 29.8.2009

František Hartánský, Bratislava,
Slovensko, 15.4.2010

Irena Malinská, Dukla,
Slovensko, 4.10. 2011

Ján Jurčišin, Svidník,
Slovensko, 4.10. 2011

Ján Sivčo, Dukla, Slovensko,
6.10. 2012

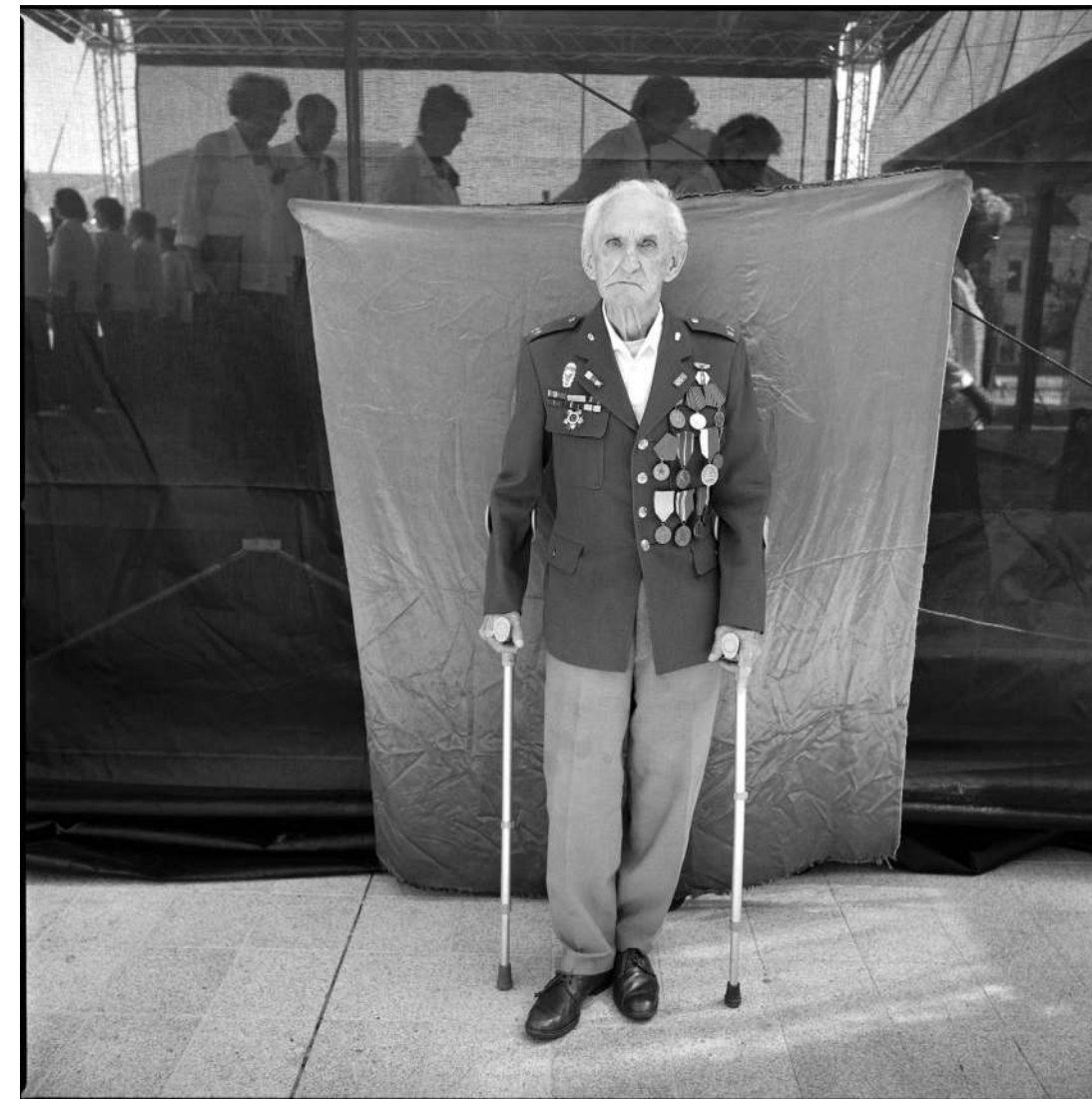
Ján Železník, Anton Baďura,
Bradlo, Slovensko, 21.7. 2012

Josef Droždž, Jadwiga Bogucka,
Dyonizy Lechowicz, Mauthausen,
Nemecko, 11.5.2014

Jozef Jendrušak, Liptovský
Mikuláš, Slovensko, 8.5.2010

Jozef Uhrín, Zvolen, Slovensko,
28.8. 2009

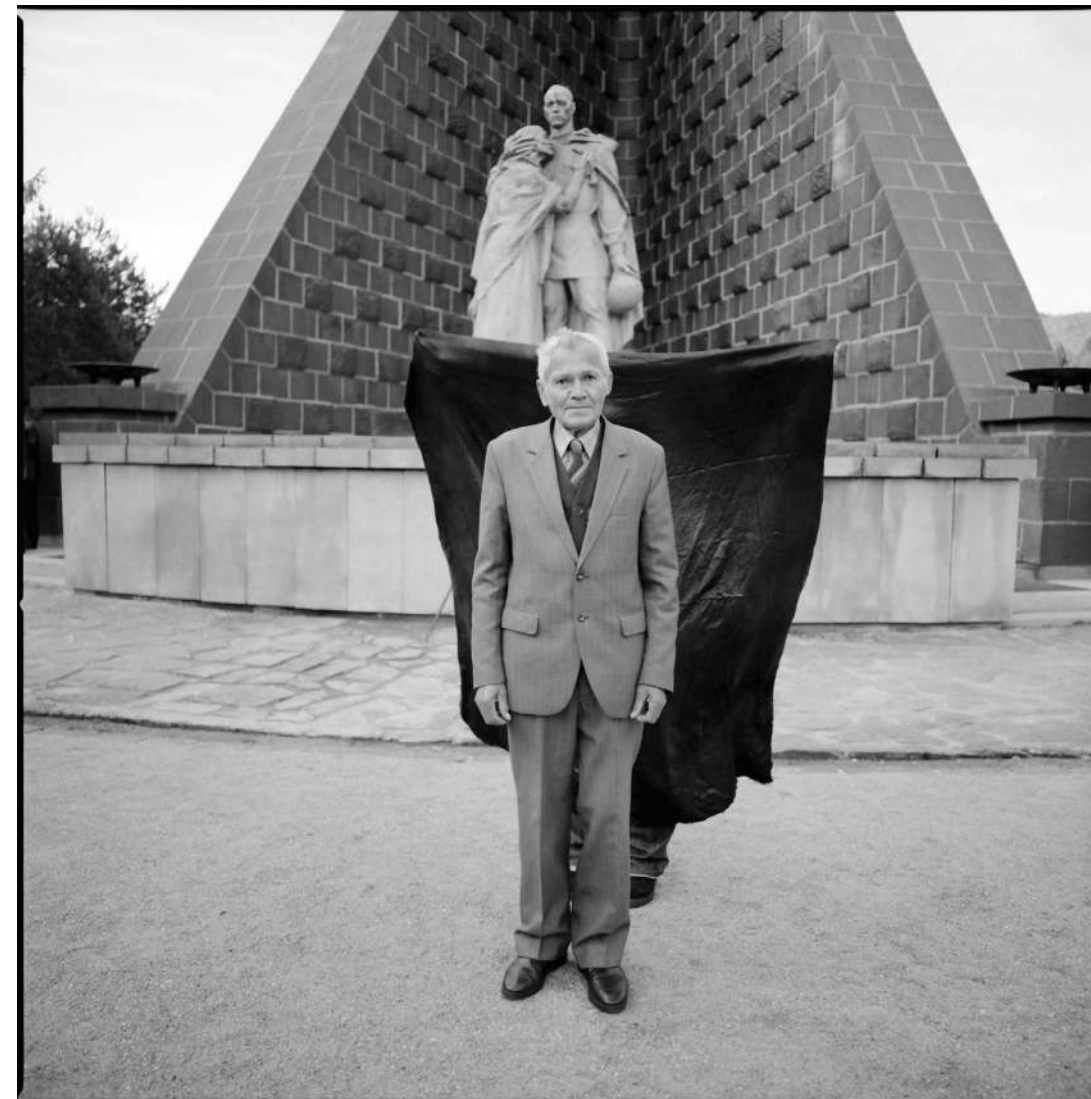
Július Huliak, Detva, Slovensko,
9.10. 2010

Július Švarc, František Bača,
Banská Bystrica, Slovensko,
29.8. 2009

Juraj Luco, Dukla, Slovensko,
6.10. 2010

Michal Kulanko, Dukla,
Slovensko, 6.10.2012

Pavel Dobřík, Zarzsyn, Poľsko,
3.10. 2011

Pavol Mlynarčík, Svidník,
Slovensko, 6.10. 2010

Piotr Fjodorovič Miščuk,
Sachsenhausen, Nemecko,
17. 4. 2011

Ondrej Bubniak, Dukla, Slovensko,
5.10. 2013

Vladimír Mičuda, Bratislava,
Slovensko, 7.4. 2010

Jaroslav Žiak (*1981)

Študoval v rokoch 1992-1998 na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, Katedra vizuálnych médií u prof. Miloty Havránkovej. Venuje sa čistej nemanipulovanej fotografii v prostredí ateliéru i v exteriéri. Pre jeho tvorbu sú typické paralelne realizované dokumentárne a portrétné projekty, na ktorých pracuje dlhodobo a systematicky. Najznámejšie sú: séria portrétov vlastnej dcéry "Ďalší príbeh" (1998 - 2011), cyklus zátiší "Z pracovného zátišia" (2002 - 2011), portréty "Hrdinovia" (2008 - 2011), cyklus "Parky" (2008 - 2014). Od roku 1999 pôsobí ako pedagóg odborných predmetov na Škole úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru v Bratislave na oddelení fotografie. Je členom Združenia slovenských profesionálnych fotografov. Žije a pracuje v Bratislave.

Ocenenia :

1. cena: „Portrét v Európe“ Amsterdam, Holandsko, 1994

1. cena: Projekt na tému „Domáce násilie“ Gondwana, 2000;

1. cena: Fujifilm Euro Press Photo Awards 2002, národné kolo v kategórii „Novinárska fotografia“

Výber z výstav (samostatné):

2008 Ďalší príbeh - cyklus zaznamenaný autorovu dcéru počac 10. rokov, Photoportgallery Bratislava

2010 Hrdinovia, Photoportgallery Bratislava Spolu so Šymonom Klimanom 2010 Memory Kontrol - Obete a hrdinovia, Stanica Žilina - Zárečie, Spolu so Šymonom Klimanom

2011 Desať rokov, Sedf V Bratislave, V rámci festivalu Mesiaca Fotografie 2012 Hrdinovia, Múzeum SNP v Banskej Bystrici

2013 Hrdinovia, Radnica, Trnava

Výber z výstav (spoločné):

Projekt „40“ slov Bratislava 1.11. - 15.11. 2006

„50 slov“ 2007 - výstava fotografií v MHD v Bratislave, október

For sale I. - Photoportgallery, Bratislava 2007/8

2008- Zoom Europa: Petržalka, Gandy Gallery

Photoport vol.1 - Mestská knižnica Ulvila, Fínsko, 2009

Nepokojné médium, Dom umenia, Bratislava, Mesiac fotografie v Bratislave, november 2010

Photoport vol.1 - galéria Universita v Jyväskylä, Fínsko 2010, Kultúrne centrum, Espoo, Fínsko 2010

2012- Bilancia 1950-2012, výstava Združenia profesionálnych fotografov, Umelecká Beseda, Bratislava 2012/13

2013 - Bilancia 1950- 2012, výstava Združenia proffesionálnych fotografov, Slovenské technické múzem, Košice 2013

2014 - SNP.Nepovinná výstava, Kunsthalle/Hala umenia Košice

www.jaroziak.com